Arhieraticon [Ἀρχιερατικόν; Liber pontificalis Ecclesiæ Dacoromenorum, græci ritus; Чино́вник] Etape de evoluție, structură, reflecții teologice și comparație de texte liturgice (I)

Ioan Marin MĂLINAȘ

Parohia Sankt Egyden am Steinfeld
Sankt Egyden am Steinfeld Parish
Personal e-mail: 3max.451@aon.at

The Archieraticon or Liber Pontificalis. Evolution, structure, theological reflections and liturgical texts comparison

The Archieraticon, Liber Pontificalis, Liber officium episcopi, is an integral part of the liturgical book Euchologion [Rituale græcorum], within the rite of the Orthodox Church. The first Archieraticon is printed in Venice in 1714. The second edition appeared in Constantinople in 1820; a third and improved one, added, revised and extended, was printed in Athens in 1971. The first Romanian Arhieraticon was printed by Bishop Gregory Maior of Fagaras and Alba Iulia (1773-1782, † 1785) in Blaj, 1777 and was used by all the Romanian-language bishops, in Transylvania, Moldavia and Wallachia, by both Orthodox and Greek-Catholic priests.

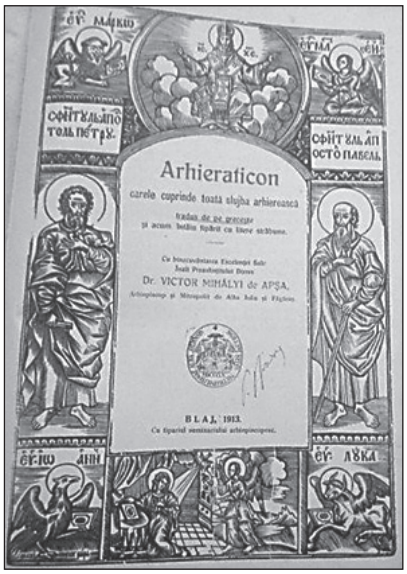
Keywords: history of the Church, history of liturgical books, Archieraticon, liturgical texts comparison

Primul Arhieraticon, Ἀρχιερατικόν, tipărit în limba română a fost cel al Episcopului Grigorie Maior de Făgăraș și Alba Iulia (1773-1782, † 1785), Arhieraticon, Blaj, 1777 [Tâlcuit de pre limba elinească pre limba rumânească, carele cuprinde în sine toată slujba arhierească, acum întâi tipărit...].

În felul acesta, Grigorie Maior continuă și desăvârșește începutul făcut de marele său protector și înaintaș în scaun, Episcopul Inochentie Micu Baron de Klein, prin Arhieraticonul românesc, rămas în manuscris, al acestuia, Roma, 8 octombrie 1748, 50 de file, scrise recto și verso (23x17,5 cm.), cu c. 24 rânduri pe pagină, plus 20 de file albe, nescrise.[3]

Biserica Ortodoxă de limbă greacă reușește să tipărească primul Arhieraticon, la Veneția, în anul 1714. A doua ediție a apărut la Constantinopol, în anul 1820, iar în anul 1971 s-a tipărit la Athena a treia ediție, diortosită, adăugită, extinsă și revizuită.

Ca parte integrantă a cărții de ritual Euchologion - Εὐχολόγιον, Arhieraticonul [Чино́вник] și Liturghierul, [Ἱερατικόν, Слоужебникъ], în Biserica Ortodoxă de limbă slavonă, pentru Ukraina de azi, menționăm cărțile Mitropolitului Petru Movilă al Kievului (1633-1646): Liturghier, Киев, Kiev, 1629 [precedat de o altă ediție, Kiev, 1620], Kiev, 1639, 1646, 1653, 1666, 1681, 1691, 1692, 1697, 1702, 1704, 1708; Euchologion/Евхологион, Требник Петра Могилы, тип. Киево-Печерской лавры, 16

Arhieraticon, Blaj, 1913. Arhieraticon carele cuprinde toată slujba arhierească. Tradus de pe greceşte şi acum întâiu tipărit cu litere străbune. Cu binecuvântarea Excelenţei Sale Înaltpreasfinţitului Domn Dr. Victor Mihalyi de Apşa Arhiepiscop şi Mitropolit de Alba Iulia şi Făgăraş, Blaj, 1913 Cu tipariul seminarului Arhiepiscopesc (60 p.).

Ritul etiopiano-monophisit: cruce etiopiană (sec. XIX), pentru preoți și episcopi, din bronz placat cu argint;
a. ritul bizantino-grec: pixidă, ἡ πυξίς -ίδος, cu linguriță anexată (sec. XIX), pentru împărtășirea bolnavilor sau a copiilor, după botez, bronz placat cu aur ;
b. ritul bizantino-grec: tiplotă, tóplotă, тєплота (slavonă), pentru „căldură" (sec. XIX), adică pentru încălzirea apei, care după plinirea Sfintei Jertfe se toarnă în potir, vezi și „teplota" (compară cu lucrarea: Învățătura bisericească, pe scurt de 7 taine, Râmnic, 1746, f. 21), la Ene Branişte ; toate trei obiectele liturgice fac parte din colecția privată [din biblioteca, arhiva și muzeul] deținută de Arhimandritul Dr. Ioan Marin Mălinaș, Neunkirchen, Austria.

XII. 1646: ЄУХОЛОГІѠN албо молтвословъ или требникъ.

În Rusia, după anul 1653, adică în contextul reformei liturgice întreprinse de Patriarhul Nikon al Moscovei (1652-1658-1666, † 1682), menționăm Arhieraticonul, Чиновник redactat în anul 1675, Чиновника архиерейского богослужения și tipărit la Moscova, în anul 1677, de către Patriarhul Ioachim al Moscovei (1674-1690). Redactarea acestei cărți de ritual în anul 1675 a fost întreprinsă de un grup de liturgiști, sub conducerea învățatului ieromonah Euthymius Chudovsky, Евфимием Чудовским († 1705), pe baza textelor corectate și aprobate de Nikon, după anul 1653: «Чина архиерейского совершения литургии», написанного в 1653 году по просьбе патриарха Никона патриархом Константинопольским Афанасием III; притом слово «патриарх» везде заменено на «архиерей», а сослужащие «архиереи» заменены на «архимандритов».

De notat ar fi la această ediție de Cinovnic, Чино́вник, că termenul de „patriarh" este înlocuit cu acela de „arhiereu", iar episcopii concelebranți [mitropoliți și arhiepiscopi] sunt menționați cu termenul de „arhimandrit".

Tot lui Euthymius, de la Mănăstirea Chudov, Чу́дов монасты́рь, din Kremlin-Moscova i se datorează și noua rânduială de încoronare a Țarilor Rusiei: Чина поставления на царство.[4]

Zamfira Mihai susține că „Alcătuirea unor Liturghiere grecești pentru arhierei (arhieraticon) datează din secolul al VIII-lea. Ele au fost traduse din limba greacă în limba slavă pentru nevoile de cult, odată cu liturghierele. În Țările Române au fost folosite asemenea lucrări special alcătuite în limba slavă și în secolele anterioare secolului al XVII-lea.

Majoritatea slujebnicelor arhierești cuprind, în special, textele liturghiilor și apoi pe cele ale slujbelor pe care le oficiază un ierarh. Or, majoritatea acestor liturghiere sunt, în același timp, destinate slujirii preoților de enorie sau de mănăstiri. De aceea diferențele care constau mai ales în rânduielile coslujirii și în cele câteva rugăciuni în plus, față de textul liturghiilor de uz general, au ajuns să fie menționate la sfârșitul tuturor liturghierelor, care nu devin însă, datorită acestui capitol explicativ, arhieraticoane! Ceea ce este specific ‚Slujebnicului arhieresc' este partea a doua, care cuprinde, după otpust (sau în terminologia secolului XX – apolis ‚rugăciunea de încheiere a unei liturghii'), texte ale ierurgiilor arhierești. De exemplu, copiat în secolul al XVII-lea, ms.sl. 480 BAR conține, după textele celor trei liturghii, abia la f. 99 (dintr-un total de 106 f.): ‚rugăciunea ce o spune arhiereul'. Cu aceeași structură a conținutului sunt majoritatea manuscriselor slave de la BAR.".[5]

Procedeul acesta este aplicat încă și la edițiile actuale de liturghiere, cum ar fi cazul Liturghierului,

ed. IBMBOR, București, 2000, unde la p. 479-506 se află cap. Tipicul slujbei Sfintei Liturghii cu arhiereu.[6]

La cărțile de slujbă menționate până acum, trebuie să adăugăm și cotribuțiile științifice de la Paris, din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Prima lucrare, în ordine cronologică, este Arhieraticonul canonicului parisian Isaac Habert [devenit ulterior Episcop de Vabres (1645-1668), în sudul Franței], tipărit la Paris, în anul 1643, iar ediția a doua apare tot la Paris, în 1676. A doua lucrare, mult mai amplă – adică întregul Euchologion - este a ieromonahului dominican Iacob GOAR, ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ sive Rituale Græcorum complectens ritus et ordines Divinæ Liturgiæ, Officiorum, Sacramentorum, Consecrationum, Benedictionum, Funerum, Orationum &c...., Paris, 1647. Ediția a doua a apărut la Veneția, în anul 1730, reprint Graz, 1960.

Pentru liturgica și teologia românească ar fi un mare câștig traducerea acestei lucrări, în care sunt studiate simbolic [adică paralel, comparativ] cele mai vechi texte legate de arhieraticon: rânduieli și texte de hirotonie, de hirotesie, cu instrucțiunile legate de alegerea clerului [episcop, presbyter, diacon și ordinele minore], precum privitoare la celelalte Sfinte Taine, apoi probleme de disciplină canonică, rituri legate de Sfânta Liturghie, ierurgii, Biserică etc.

Lucrarea începe cu Studiul introductiv, cu precădere asupra Sfântului Mister al Hirotoniei în epoca preniceană (325), după: Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit, München, 1969, 362 p. sau De la arhieria sacramentală la aceea jurisdicțională; De la triada episcop, diacon [(și) presbyter], la ierarhie și birocrație[7]

Sfânta Taină, Sacrament sau Misteriu al Preoției sau Hirotonia (ἡ χειροτονία, întinderea mâinilor) și Hirotesia (ἡ χειροθεσία, punerea mâinilor) se află în legătură indestructibilă cu Sfânta Euharistie - **ἡ Θεία Ευχαριστία** - adică cu Sfânta Liturghie - ἡ Θεία Λειτουργία - în cadrul căreia se și săvârșește. Toate funcțiunile liturgice ale arhiereului sau episcopului, cuprinse în Arhieraticon, se desfășoară în cadrul celebrării euharistice și sunt condiționate de aceasta. Și [Paul și Barnaba, n.n.] hirotonindu-le preoți în fiecare Biserică[d], rugându-se cu postiri, i-au încredințat Domnului în Care crezuseră. (Faptele Apostolilor, F.A., 14, 23). Compară cu Tit 1, 5.

Denumirea mai veche a Sfintei Euharistii, cel puțin din primele două secole ale Creștinismului, era de Frângerea Pâinii, „Fractio panis", Κλάσις τοῦ ἄρτου, menționată de Noul Testament, în trei locuri: Luca 24, 35, comp. cu 22, 19; Faptele Apostolilor 2, 42-46 și 20, 7. [8]

În rândurile care urmează ne vom concentra asupra mărturiilor, privitoare la hirotonia episcopilor, preoților și diaconilor [și diaconițelor], din primele veacuri ale Bisericii, până la primul Sinod Ecumenic

Grigorie Maior, Arhieraticon, Blaj, 1777, pagina de titlu în original și cu textul în litere latine,
transliterat de Florica Nuțiu, pp. 118-119, Anexa din volumul: Florica-Elisabeta NUȚIU; Daniel PAȚULEA, Arhieraticonul lui Grigorie Maior, Blaj 1777,
Editura University Press; Târgu Mureș, 2007, 217 p.; ISBN 978-973-7665-76-8

de la Nicea, din anul 325, în conformitate cu rezultatele cercetărilor întreprinse în acest context de către marele istoric și liturgist unit Octavian Bârlea, din München, † 2005. [9]

a. Modelul petrin al preoției împărătești sau sacramentale

Cei doi Sfinți Apostoli Petru și Pavel scriu amândoi privitor la demnitatea creștinilor, în contextul Sfintelor Misterii sau Taine, însă totuși într-o putere de percepere diferită, în multe situații observându-se efectul comunitar la cel dintâi și efectul individual la cel de al doilea (1 Petru 5, 1-3):

Sf. Apostol Petru folosește expresiile „semințe aleasă" „preoție împărătească", „popor sfânt" sau „ales"(agonisit de Dumnezeu), pe care nu le vom întâlni la Sf. Apostol Paul (1 Petru 2, 9): Dar voi sunteți semințe aleasă, preoție împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu ca să vestiți în lume bunătățile Celui ce v'a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată...[10]

Botezul pe care creștinii l-au primit, face din ei un „popor sfânt", „o preoție împărătească", fii sau „copii" ai Lui Dumnezeu, dar și robi sau „sclavi ai Lui Dumnezeu" (comp. 1 Petru, 2, 9; 2, 6; 1, 17; 2,11; 2, 16; 1, 14 și 2,2; 3, 21; 4, 3-4; 2, 5 și 17;), care peregrinează ca „pelerini" și „străini", la fel ca într-o pustie a lumii acesteia. Acest „popor sfânt" (al creștinilor, n.n.) nu sunt oameni asociali sau singuratici ori solitari, ci ca niște pietre vii, cu misiunea de-a construi edificiul Casei spirituale [sau Biserica, n.n.], spre o preoție sfântă. Acest lucru însemnează că creștinii nu trebuie considerați niște „pietre răzlețe", ci formează „o casă", bine edificată și nici „preoți izolați", ci o preoție compactă, nu dezbinată, ci unită în Hristos, prin aducerea Jertfei celei Fără de Sânge, pe Altar. [11]

În toate situațiile, Modelul de urmat rămâne Mântuitorul Iisus Hristos, Care desăvârșește edificiul „pietrelor vii", în devenirea lor de „Casă a Lui Dumnezeu" (= Biserica, ca și comunitate a tuturor celor botezați; Biserica, ca și instituție socială, n.n.).[12] Modelul divin al Lui Hristos nu acționează singuratic, în această Casă a Lui Dumnezeu, pentru că în mijlocul ei stau alte modele, demne de urmat: bătrânii, „prezbiterii", adică preoții ei, care au misiunea de-a păstori „turma Lui Dumnezeu". Acești „bătrâni" sunt păstori sau delegați ai Păstorului Suprem și Unic, Iisus Hristos. Grija lor față de Turma Lui Hristos nu se exercită nici printr-o formă de stăpânire a acesteia, pentru ca credincioșii creștini să nu fie forțați a păși pe calea Lui Dumnezeu, ci în mod liber. Nu despoți sau stăpâni, trebuie să fie acești prezbiteri, ci model demn de urmat pentru turma de credincioși, și să fie animați de putere de convingere, de o conducere sau cârmuire corectă și de flacăra urmării Lui Hristos. [13] Si ucenicii se umpleau de bucurie si de Duh Sfant. (Faptele Apost., F. A. 13, 52).

Primește toiagul acesta, ca să păstorești turma lui Hristos cea încredințată ție; și celor ascultători să le fie de la tine toiag de reazem și întărire, iar pentru cei neascultători și nestatornici să-l întrebuințezi pe el, ca toiag de deșteptare, toiag de certare.

Cu aceste cuvinte îi înmânează arhiereul hirotonisitor cârja noului episcop hirotonit.[14]

Pelerinajul comunității creștine are nevoie nu numai de modele, ci și de îndemnuri, de încurajări, de dojană și de reamintirea obligațiilor, care le revin: „Zur Förderung des Fortschrittes ,bedarf es eben der geistlichen Vollmacht, der ständigen Mahnung, Ermunterung und Erinnerung in der Gemeinde'."[15]

b. Modelul paulin al sfinților, al mădularelor Lui Hristos, al Templului Sfântului Duh, prețioși, pentru că au fost răscumpărați foarte scump

Sf. Apostol Paul îi numește pe creștini „sfinți", însă nu folosește în mod expres noțiunea de „preoție împărătească", nici nu precizează că aceștia ar aduce Jertfă Lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos, ca și Sf. Apostol Petru.[16] La Sf. Apostol Paul, comunitatea din Corint prin „Liturghia Cuvântului", pe care o celebrează, se folosește în realitate, de aceeași „preoție împărătească". În cazul în care concepția petrină ar putea da impresia unei prezentări schematice, împărțită în grupe, caste sau trepte, aceea paulină distinge creștinii ca „sfinți de vocație", ca „sfințiți prin botez", răscumpărați sau justificați fiind prin Numele Lui Iisus Hristos și prin Duhul Dumnezeului nostru (1 Cor. 6, 11), pentru a deveni Templul ori Sanctuarul Sfântului Duh și, prin extensiune, mădulare ale Lui Hristos. Și Sf. Apostol Paul distinge vocația creștinilor, pentru îndeplinirea diferitelor servicii în comunitate, prin enumerarea diferitelor „daruri" ale acestora: al înțelepciunii, al cuvântului, al cunoașterii, al credinței, al vindecării, al minunilor, al tălmăcirii limbilor etc. (1 Cor. 12, 7 - 11):

Lista darurilor Duhului Sfânt, din 1 Cor. 12, 8-10 se ridică la nouă, în comparație cu Isaia 11, 2-3, unde sunt enumerate doar șapte.

Numai că Sf. Apostol Paul distinge la creștini nu doar darurile primite de la Dumnezeu, ci și alte năravuri nesănătoase, moștenite, o parte, și din mitologia greco-romană, din timpul de dinaintea primirii Sfântului Misteriu al Botezului. De aceea trebuie un Apostol să dispună și de autoritate, pentru a dojeni, corecta și chiar pedepsi unele obiceiuri și apucături străine și incompatibile cu viața de creștin (1 Cor. 4, 21): Ce vreți?: Să vin la voi cu toiagul, sau cu dragoste și cu duhul blândeții? Compară cu: Iz 20:37; 2Co 2:1; 2Co 10:2; 2Co 13:10;

Este vorba de obiceiul creștinilor dintre păgâni, care înainte de botez, aveau un stil cu totul direct de comportament față de zeitățile lor. Potrivit principiului do ut des, δώσε για να πάρεις, dacă se întâmpla ca zeii să NU le fi îndeplinit cererile, pe care le aveau ori pentru care au adus și jertfele la altarele lor, atunci nemulțumiții foloseau expresii dure, obscene și chiar blesteme și înjurături la adresa lor, pentru a-i provoca și a-i obliga să le îndeplinească cererile. Așa ceva ar fi în creștinism și în iudaism o blasfemie. [17]

Cele două modele menționate în rândurile anterioare: petrin și paulin, scot în evidență – în mod diferit - toate cele trei funcții, care decurg din Sf. Mister al Preoției: sfințitoare, învățătoare și conducătoare, chiar dacă nu sunt întodeauna evidențiate sau formulate în mod exact, deplin sau direct. Amintim aici mărturiile legate de funcția conducătoare, din Biserica primară, unde apar două direcții, încă din secolul apostolic: [18]

a. conducerea colectivă a comunității (comunităților), prin presbyteros, πρεσβύτερος și arhontes, ἄρχοντες;

Începând cu Ierusalimul, conducerea colectivă a tinerei Biserici Creștine, prin presbyteri și arhontes (mireni), a mai fost întâlnită și în Alexandria Egiptului, în Roma, în Asia Mică și în Athena și împrejurimi, adică în lumea antică din apus (văzută dinspre Ierusalim), unde, la vremea respectivă începuseră să se formeze primele comunități creștine.[19]

Ierusalimul era obișnuit cu forma de conducere colectivă a Synedrium-ului, Σανχεντρίν, סנהדרין, Συνέδριον, [το Μεγάλο Σανχεντρίν] sau Marele [Înaltul] Consiliu, den Hohen Rat [cu 70 de membri în Ierusalim], cu Arhiereul în frunte, sistem generalizat nu numai în Palestina, ci și în coloniile evreiești, din Alexandria, Roma, Cipru, Asia Mică, Italia, Spania etc. Presbyterii sau bătrânii evreilor formau un mic consiliu aristocratic local al comunității, având în mijlocul lor pe urmașii Zeqenîm, adică ai conducătorilor semințiilor evreiești, desemnați de Moise să conducă poporul evreu. După exilul babilonic, nobilimea laică și clericală iudaică, putea fi găsită în rândul preoțimii evreiești.[20] Mai târziu, lor li se va adăuga și o altă categorie a aristocrației clericale: nomodidascalii, νομοδιδάσκαλοι sau învățătorii de Lege.

Importanța nomodidascalilor a crescut, încât prin anii 70 dHr., noțiunea de Zeqenîm (presbyter) devenise sinonimă cu aceea de „doctor" sau medic, adică de om învățat.[21]

b. conducerea individuală, prin episcopos (supervisor sau inspector, superintentor, custos, curator), ἐπίσκοπος sau (și) chorepískopos, χωρεπίσκοπος al comunității (comunităților) și dioecesis, διοίκησις („administratio"); Antiohia pe Orontes, Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Ὀρόντου a fost centrul de evoluție și de desfășurare al acestui sistem de conducere individuală al Bisericii, unde limba greacă era nu numai limba comerțului internațional și de legătură cu „apusul" grecesc, ci era și limba aristocraților și a învățaților vremii. Populația de rând vorbea limba siriană, adică aramaica de vest. În plus, Antiohia era și foarte antiiudaică, mai ales după jafurile întreprinse acolo de către arhiereul makkabeu Jonathan (161-143 îdHr.)[vezi cărțile I – III Macabei]. [22] Chiar și mai târziu au avut loc în Antiohia răscoale împotriva evreilor, în anii 39, 67 și 71 d.Hr.[23]

Conducerea individuală a prins teren mai ales în Orient: în Siria, Mesopotamia (Irak), în vechile regiuni arabe, apoi în Emesa, Ἔμεσα (azi Homs, Siria), Damascus, Δαμασκός, Palmyra, Παλμύρα, (aram.), רומדת (Tadmor, hebr.), azi Tadmur, în Siria, aproape de Homs; Edessa, Ἔδεσσα (numită înainte și Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Καλλιρρόης, azi Șanlıurfa sau Urfa, în regiunea siriană din Turcia), adică acolo, pe unde formele de guvernământ local aveau în fruntea lor prinți sau regi-preoți păgâni.[24]

I. În lumina „Legii" sau direcția din sud, din Ierusalim sau iudaizantă.

Cu expresia „poporul Lui Dumnezeu", populus Dei, οι άνθρωποι του Θεού, poporul evreu era bine familiarizat, recte creștinii dintre iudei, care au crescut și trăit „în umbra Legii" și al Legământului cu Dumnezeu, realitate care a și conferit comunității primilor creștini din Ierusalim și din Palestina caracterul formei colective de funcționare și de conducere.[25] Însăși comportamentul lor era deosebit și trăiau ca într-o familie extinsă, numindu-se între ei „frați" și „surori". Acest sentiment de iubire era atât de puternic, încât creștinii dintre iudei îi numeau frați și surori, chiar și pe evreii majoritari, care nu îmbrățișaseră învățătura creștină, mai simplu spus, care nu se considerau adepți ai Lui Iisus Hristos. [26] Creștinii dintre iudei însă erau priviți ca „sfinți". Această legătură dintre ei a fost stimulată în mod deosebit de agapele ținute după Frângerea Pâinii: (F.A. 2, 42-46).

Frângerea Pâinii ne duce cu gândul la cea mai veche Liturghie, despre care marele liturgist Petre Vintilescu susține că „cea mai veche mărturie euharistică, deci cu privire la Liturghie [în forma ei incipientă și arhaică, n.n.], o aflăm în prima Epistolă către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel, scrisă probabil către sfârșitul anului 53." (1 Cor. 11, 23 – 26): [27]

În sensul ei deplin, noțiunea de Liturghie, ἡ [Θεία] Λειτουργία, ‚opus publicus', ‚pro populo',[28] „serviciu public", „lucrare publică", instituție publică (în sensul larg), putea să se generalizeze și să înlocuiască noțiunea anterioară de Frângerea Pâinii [vezi dominica cena (1 Cor 11, 20) sau Fractio panis (F. A. 2, 42), Κλάσις τοῦ ἄρτου], abia după ce Biserica și-a căpătat dreptul ei de instituție publică licită și a dispus de libertatea de funcționare, recunoscută de legile Statului Roman, fapt care s-a petrecut abia din anul 313.

Grupul Apostolilor și al ucenicilor acestora a format inițial cercul „fraților", care ulterior s-a extins ori s-a dublat, cu acela al fraților adepți (botezați) sau simpatizanți ai lui Iisus Hristos, că noțiunea de „creștin", χριστιανός va apărea mult mai târziu în Antiohia (F. A. 26, 28), după convertirea lui Saul (F.A. cap. 9), pe drumul Damascului, din anul c. 33 dHr. (dacă mai avem în vedere și eroarea de calcul de 6 – 3 ani, a lui Dionisie Exiguul [atunci ar fi 39-36 dHr.]), dar înainte sau în preajma ținerii Sinodului Apostolic, de la Ierusalim [între 44 și 49 dHr.], (F.A. 11, 26).

Și găsindu-l, l-a adus la Antiohia. Și au stat acolo un an întreg, împreună îndrumând în Biserică și învățând mult popor. Și în Antiohia s'au numit ucenicii, pentru întâia oară, creștini. (F. A. 11, 26)Noțiunea de „creștin" era utilizată și peiorativ, de către autoritățile religioase evreiești sau de către cele administrative imperiale, cum s-a exprimat în derâdere și regele Herodes Agrippa II (50-92/93 dHr.), în discuția avută cu Sf. Apostol Paul [F. A. 26, 28].

Între cele două „cercuri" ale fraților, a pătruns un al treilea – mijlociu - al „presbyterilor" sau al „bătrânilor", ca urmare a creșterii numărului adepților Lui Iisus Hristos, între care au fost înregistrați și preoți evrei, precum și persoane din partida fariseilor, foarte atașați de Legea lui Moise, care cereau continuarea tradiției mozaice și sacerdotale, în tânăra Biserică Creștină. Gremiul, cu tradiția Sanhedrin-ului (din ebraică סַנְהֶדְרִין) sau sinedriu-lui, συνέδριον, adică a conducerii colective, de la Ierusalim și din sinagogile Palestinei au fost automat adoptate de către creștinii dintre evrei, cu care, aceștia erau deja foarte familiarizați. [29]

Die Aufnahme in das Kollegium fand durch Ordination statt. Colegiul seniorilor, bătrânii sau „bătrânii norodului" în număr de 24, alături de 24 de căpetenii preoțești, și 22 de „cărturari", în total 70 de persoane, constituiau parte integrantă a Sinedriului sau Sanhedrin-ului, aflat sub protia Marelui Arhiereu, împreună cu care, era constituit din 71 de personae.

Atribuțiile presbyterilor sau bătrânilor, nu erau aceleași cu ale Apostolilor:

Este cineva'ntre voi bolnav?: să-i cheme pe preoții Bisericii, și ei să se roage pentru el, ungându-l cu untdelemn în numele Domnului; (Iacob 5, 14).

Compară cu: Sir 38:9; Mc 6:13; Mc 16:18;

Presbyterii activau mai ales în opere de diaconie și, în Ierusalim, colegiul lor a început să se grupeze în jurul Sf. Apostol Iacob „Fratele" Domnului.[30] Ei exersau

servicii către cei săraci, bolnavi și erau colaboratori apropiați ai Colegiului Apostolilor și ai urmașilor acestora, între ei mai evidențiindu-se și profeții și didascalii sau învățătorii. Confirmarea lor se făcea prin punerea mâinilor, de către Sf. Apostoli sau de către urmașii acestora. Nu știm dacă acești presbyteri erau aleși sau numiți de către Sf. Apostoli sau și una și alta.

În această situație, în lumina Legii și a Torei, Τορά: Πεντάτευχος, תּוֹרָה, Pentateuchus (lat.); [31] creștinii din sud continuau să trăiască după rânduielile poporului evreu, ținând Sabatul, ca și „ziua creației" și Duminica, ca și „ziua Învierii Domnului". În Egipt, această situație s-a menținut până târziu, în secolul al IV-lea, unde creștinii aveau două zile cu ținere pe săptămână: sâmbăta și duminica.[32]

II. În lumina „libertății" sau direcția din nord, din Antiohia sau elenizantă ?

Nu se știe precis în ce împrejurări a ajuns Antiohia un centru creștin atât de important, în primul secol al Creștinismului. Se credea că Sf. Apostol Paul i-ar fi conferit această amploare, din cauza atitudinii lui deschise față de păgâni. Numai că Paul când a ajuns în Antiohia, convertirea păgânilor la creștinism începuse acolo deja. Sf. Apostol Petru a fost primul care a depășit misiunea de încreștinare, dincolo de limitele etniei evreiești, adică botezând și păgânii. Ne referim aici la botezarea sutașului Cornelius, împreună cu toată casa sa (F.A. 10 1 și 34-43 și 11, 18).[33]

Se presupune că începutul misiunii la „elinii" (recte păgânii) din Antiohia au început-o ciprioții și cirenenii, înaintea Sf. Apostol Paul, dar și a Sf. Apostol Petru (F.A. 11, 20):

Dar erau unii dintre ei, bărbați ciprioți și cireneni care, venind în Antiohia, grăiau și către Elini, binevestindu-L pe Domnul Iisus. [34]

Se știe că înaintea lui Paulus, în Antiohia activa deja Barnaba.[35] Și în nord, adică în Antiohia găsim anumite puncte de reper specifice creștinilor din sud, din Palestina și din Ierusalim, între care menționăm „frățietatea", agapele și ajutoarele caritative, extinse și la „elini", nu numai la adepții Lui Iisus Hristos dintre iudei. Semnul distinctiv al direcției de nord era „libertatea", al cărui exponent era Apostolul Neamurilor. Libertatea paulină a fost adesea înțeleasă greșit de către membrii comunităților fondate de el, încât a fost nevoit tot Sf. Paul, să facă reproșuri acolo unde constata că este confundată cu libertinajul sau cu haosul (Galateni 2, 3-8):

La Sf. Apostol Paul „libertatea" însemna eliberarea de sub povara Legii, adică a Vechiului Legământ, cu toate poruncile, prescripțiile, ritualul și interdicțiile Vechiului Testament, dar cultiva în același timp „ascultarea în fața credinței", adică a credinței în Iisus Hristos (Romani 1, 5). Libertatea paulină, ca direcție antiohiană, în comparație cu aceea palestiniană a evoluat într-o autonomie, pe de o parte și într-o dependență, pe de altă parte.[36] Cu alte cuvinte, Paul căuta o autonomie între libertate și obligație.[37]

Privitor la structura comunităților, începutul Epistolei către Filipeni face menționarea episcopilor și a diaconilor (Filipeni 1, 1), care, după modelul antiohian conduceau comunitățile, cum a fost cazul și în Corint. Epistolele pastorale amintesc de presbyteri, care în mediul palestinian formau conducerea colectivă a comunităților.[38]

Unitatea ambelor direcții de evoluție și structurare a comunităților o asigura însă Frângerea Pâinii sau Liturghia primară, în spiritul Rugăciunii Didahiei, Διδαχή, IX, 4, de la sfârșitul primului secol creștin: [39]

[... părintele nostru...]:

După cum această pâine frântă era împrăștiată pe munți și fiind adunată a ajuns una, tot așa să se adune și Biserica Ta de la marginile lumii în Împărăția Ta.

Că a Ta este slava şi puterea, prin Iisus Hristos în veci.[40]

Compară acest text și cu traducerea lui Ioan I. ICĂ jr., la Didahia IX, 4: [... tatăl nostru...]:

Așa cum această frângere era risipită pe munți
și, adunată, s-a făcut una,
așa să se adune și Biserica Ta de la marginile pământului în
Împărăția Ta.
Că a Ta este slava și puterea prin Iisus Hristos în veci![41]

Note:

1. Extras din volumul nostru tipărit: Ioan Marin Mălinaș, Pentarhia, vol. III / 1, Πενταρχία, τόμος III / 1, Arhieraticon [Ἀρχιερατικόν; Liber pontificalis Ecclesiæ Dacoromenorum, græci ritus; Чино́вник], Etape de evoluție, structură, reflecții teologice și comparație de texte liturgice, Cluj-Napoca, 2018, p. 433-454.
2. Luat din: Prælectiones theologicæ de Augustissimo Eucharistiæ Sacramento, Quas in Scholis Sorbonicis habuit Honoratus Tournely Sacræ Facultatis Parisiensi Doctor..., Tomus octavus, Venetiis Apud Nicolaum Pezzana, 1739, p. 158: Quæstio quarta. De natura, materia, & forma Sacramenti Eucharistiae (în șapte articole).
3. Vezi p. 9-11, la: INOCHENTIE Micu-Klein, Arhieraticon, Ediție după originalul manuscris, Studiu introductiv de Ioan Chindriș, Transcrierea textului: Florica Nuțiu și Ioan Chindriș, [Editura] România Press, București, 2000, Tipografia CRATER, ISBN 973-99696-1-5, 131 p.
4. Luat din: свящ. Михаил Желтов. Богослужение Русской Церкви, X-XX вв. «Реформа богослужения во 2-й пол. XVII в.» (2000);
Диакон Михаил Желтов. Новый источник по истории русского богослужения: кавычный экземпляр «Чиновника архиерейского служения» 1677 года // Вестник церковной истории. 2006. № 2. С. 235–239;
Korolevskij C. Le Pontifical dans le rite byzantin // OCP. 1944. Vol. 10. P. 202-215;
Чиновник архиерейс кого священнослужения: Прил. М., 1982;
Марусин М. Чини Святительских Служб в Київскому

Евхологіоні з початку XVI ст. R., 1966. (Видання Укр. Католицького ун-ту ім. св. Климентія папи; 27);
Paverd F. van de. Zur Geschichte der Messliturgie in Antiocheia und Konstantinopel gegen Ende des 4. Jh.: Analyse der Quellen bei Johannes Chrysostomos. R., 1970. (OCA; 187);
Ивановский Н. И. Проскинитарий Арсения Суханова, 1649-1653 гг. // ППС. 1899. № 7. Вып. 3. С. 249-279; Чиновник;
Bacha C. Notions générales sur les versions arabes de la liturgie de S. Jean Chrysostome suivies d'une ancienne version inédite // Crusostomika : Studi e ricerche intorno a S. Giovanni Crisostomo / A cura del comitato per il XVo centenario della sua morte. R., 1908. P. 405-471;
Кекелидзе. Литургические груз. памятники; он же. Древнегрузинский Архиератикон. Тбилиси, 1912;
The Pontifical Liturgy of St. John Chrysostom: A Manuscript of the 17th Century in the Slavonic Text and Latin Translation / Ed. C. Sipovič. L., 1978; патристические: Апост. пред.; Апост. постановл.;
Isidori Pelousiotae Epist. 136 // PG. 78. Col. 272 (рус. пер.: Исидор Пелусиот, прп. Письма. М., 2000. Т. 1. С. 66-67); Areop. EH;
Герман, свт. Сказание; Протеория; [pseudo-]Sophronii Patriarchae Hierosolymitani Commentarius liturgicus // PG. 87g . Col. 3981-4001.
Герман, свт. Сказание; Протеория; [pseudo-]Sophronii Patriarchae Hierosolymitani Commentarius liturgicus // PG. 87g . Col. 3981-4001.
5. Vezi p. 37-38, din: ARHIERATICON trilingv, Ms. rom. 1216 de la Biblioteca Academiei Române – Cluj, Cuvânt înainte de Erich Renhart, Studii de Cătălina Velculescu, Zamfira Mihail, Ileana Stănculescu, Ovidiu Olar. Îngrijirea volumului Ileana Stănculescu, București, Paideia, 2013, format A^4, 106 p. + 158 facsimile [fac simile (lat.)], pe 79 de file, ISBN 978-973-596-897-7.
BAR=Biblioteca Academiei Române.
6. Ibidem, p. 37, nota 2.
Privitor la arhieraticoane, vezi lucrările următoare:
APXIEPATIKON. Liber pontificalis Ecclesiæ græcæ. Nunc primum ex regiis ms. euchologiis, aliisque probatissimis monumentis collectus, Latina interpretatione, Notis ac Observationibus Antiquitatis Ecclesiasticæ plenissimis illustratus.
Meditatione et labore Isaacii Haberti, Sacrosanctæ Ecclesiæ Parisiensis Presbyteri Canonici ac Theologi, Abbatis S. Mariæ de Alodijs, Doctoris Sorbonici, Regi à Consilijs & Sacris Concionibus Ordinarij. Cum indice locupletissimo. Parisiis. Sumptibus Petri Blasii, viâ Iacobæâ sub signo D. Thomæ. M. DC. XLIII. [1643] Cum privilegio Regis christianissimi. Et approbatione doctorum., 1 filă forzaț, 26 + 749 + 11 p., o filă postzaț;
[Ἀρχιερατικόν, Paris, ediția 1676, n.n.]:
APXIEPATIKON. Liber pontificalis Ecclesiæ græcæ. Nunc primum ex regiis mss. euchologijs, aliisque probatissimis monumentis collectus, Latina interpretatione, Notis ac Observationibus Antiquitatis Ecclesiasticæ plenissimis illustratus.
Meditatione & labore Isaacii Haberti, Episcopi Vabrensis, Doctoris Sorbonici, Regi à Consiliis. Parisiis. Apud Ludovicum Billaine. M. DC. LXXVI. [1676] Cum privilegio Regis christianissimi, et approbationibus doctorum., o filă forzaț, 34 + 749 + 11 p., o filă postzaț.
ARHIERATICON, vezi Inochentie Micu-Klein.
Arhieraticon cuprindend rânduielile tuturor hirotosiilor și hirotoniilor, ediția a doua, București, 1899 (mie inaccesibil).
ARHIERATICON adică rânduiala slujbelor săvârșite cu arhiereu, Tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte TEOCTIST Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1993, 243 p.
ARHIERATICON, Studiu introductiv, ediție și glosar de Meda Diana BÂRCĂ, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, Collection Philobiblon, BCU „Lucian Blaga", nr. 1, 1999, XXXI + 208 p.
ARHIERATICON trilingv, Ms. rom. 1216 de la Biblioteca Academiei Române – Cluj, Cuvânt înainte de Erich Renhart, Studii de Cătălina Velculescu, Zamfira Mihail, Ileana Stănculescu, Ovidiu Olar. Îngrijirea volumului Ileana Stănculescu, București, Paideia, 2013, format A^4, 106 p. + 158 facsimile [fac simile (lat.)], pe 79 de file, ISBN 978-973-596-897-7.
Arhieraticonul lui Grigorie Maior Blaj 1777, Studiu introductiv Călin-Daniel PAȚULEA și Florica-Elisabeta Nuțiu, Studiu filologico-lingvistic Florica-Elisabeta Nuțiu, Prefață de P.S. Dr. Virgil Bercea, 2007, Editura University Press, Târgu-Mureș, 214 p. [textul Arhieraticonului se află la pp. 117-207, adică în Anexa volumului, la „Facsimile și text transcris"].
7. Motivul a fost enunțat în: Ioan I. I C Ă jr., Canonul Ortodoxiei I, Canonul Apostolic al primelor secole..., Op. cit., p. 271: De la episcopatul sacramental la cel jurisdicțional, de la tipologie la ierarhie și birocrație, p. 271-277. Numai că noi, ținând cont de cele două spații de influență: nordic Antiohia (Siria, Asia Mică, Europa etc.) și sudic Ierusalim (Palestina, Egipt, Etiopia etc.), îi dăm un cu totul alt înțeles, după cum se va putea constata din expunerea ce urmează.
8. Die Brotbrechung, vezi lucrările: T. Schermann, Das „Brotbrechen" im Urchristentum, în Bibl. Zeitschr., 1910, pp. 33-52, 162-183; E. Jacquier, Les Actes des Apôtres, Paris, 1926, pp. ccxvii, 86-91; A. Steinmann, Die Apostelgesch., Berlin, 1912. Toate în articolul Fractio panis, di Leone Tondelli, în Enciclopedia Italiana, 1932. Fractio panis este reprezentată în Capella Greca, din Catacomba Priscilla, Roma.
9. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit, Monachii [München], 1969, 362 p., în Acta Philosophica et Theologica, tomus III, S.A.D. [Societas Academica Dacoromana].
10. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 22.

11. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 22.
12. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 23.
13. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 23.
14. Luat din: Arhieraticon, București, 1993, p. 101.
15. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 24: luat de O. Bârlea, din: Hans Freiherr von CAMPENHAUSEN, Kirchliches Amt und geistige Vollmacht in den ersten drei Jahrhunderten, în Beiträge zur Historischen Theologie 14, Tübingen, 1953, p. 64.
16. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 25.
17. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 26.
18. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 33.
19. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 34-35.
20. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 34.
21. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 34.
22. A patra carte a Macabeilor este apocrifă, despre care, Eusebiu de Cezareea (Istoria Bis., cartea a III-a, 10, 6) afirmă că ar fi fost redactată de către Iosif Flavius? Vezi p. 665-669, la Hans-Josef Klauck: 4. Makkabäerbuch (Jüdische Schriften aus hellenistisch-römischer Zeit III / 6). Gütersloh 1989, ISBN 3-579-03936-9.
23. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 37.
24. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 36.
25. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 47.
26. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 47.
27. Preot Profesor Dr. Petre Vintilescu, Istoria Liturghiei în primele trei veacuri, Editura Nemira, Bucureşti, 2001, p. 28-29.
28. Termen sinonim cu Sacra Missa, din ritul Latin, in oriente vocata „Liturgia Divina".
29. Sinedriul (din greacă συνέδριον, synedrion = tribunal, adunare) sau Sanhedrin (din ebraică סַנְהֶדְרִין) a fost un tribunal la vechii evrei, respectiv un consiliu suprem prezidat de Marele preot, care judeca pricinile importante, interpreta legea și delibera asupra chestiunilor publice.
Sinedriul a funcționat în Palestina Romană, din timpul Macabeilor (aproximativ 165 î.Hr.) până la sfârșitul patriarhatului (425 d.Hr.). Membrii săi se întâlneau doar în anumite situații în Templul din Ierusalim, activând ca un corp legislativ religios, curte de judecată și administrator de ritualuri.
Sinedriul era constituit dintr-un număr de 71 de persoane, și anume marele preot, douăzeci și patru de „căpetenii preoțești", douăzeci și patru de „bătrâni", ca reprezentanți ai populației civile (numiți și „bătrânii norodului") și douăzeci și doi de „cărturari", experți cunoscători ai prevederilor civile și religioase ale Legii.
Sinedriul era o autoritate religioasă de temut, fiindcă în timpul dominației romane i s-au conferit puteri sporite, având libertatea să hotărască nu numai asupra litigiilor religioase, ci chiar și asupra unor drepturi civile. Pentru multe dintre cazurile în care s-a pronunțat Sinedriul, autoritatea civilă romană nu mai cerceta cauza, ci emitea verdictul în conformitate cu decizia Sinedriului.
Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Sinedriu
30. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 50.
31. În sensul larg al cuvântului se folosește termenul Tenach, ת"נך TNK, Τανάκ, care include (Legea) și profeții, respectiv textele reprezentative, pentru utilizarea Bibliei, la poporul evreu.
32. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 53-54.
33. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 57-58.
34. Compară cu In 7:35. În Noul Testament sunt numiți Elini, prin generalizare, toți cei netăiați împrejur, adică păgânii.
35. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 63.
36. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 72.
37. Ibidem, p. 73.
38. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 81-82.
39. Titlul complet: Învățătura Domnului transmisă neamurilor prin cei doisprezece apostoli
40. Octavian Bârlea, Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit..., Op. cit., p. 93. Vezi și: http://ziarullumina.ro/botez-si-euharistie-in-didahie-33831.html
41. Ioan I. Ică jr., Canonul Ortodoxiei I, Canonul Apostolic al primelor secole, de diacon Ioan I. Ică jr., Editura Deisis/ Stavropoleos, Sibiu, 2008, p. 569.